

Reisler Ferenc

„Aranyéletünk volt. Csodálatosan szép életünk volt.”

Az interjút Vörös Kata készítette 2020-ban, Budapesten.

Reisler Ferenc (Dunci, Füles) 1933. június 22-én Budapesten, a Jázmin utca 20-ban született. Ezután szüleivel elköltöztek a Dobozi utca 21-be, onnét a Nagymaros u. 26-ba. Édesapja, Reisler Miklós állandó éjszakás taxisofer, édesanyja, Steinberger Izolda háztartásbeli volt. Nagy szegénységben éltek. 1944-ben 11 évesen nem nagyon hordott sárga csillagot, szavaival élve csibész volt.

Mivel édesapjuk nem élte túl a háborút, Ferenc húgával, Ilonával együtt a → Hasomér hacair baloldali cionista szervezet által működtetett gyermekotthonba került Békéscsabára, majd Lillafüredre és a Tárogató útra Budapesten. Ferenc 1947-ben otthagyta a Tárogató úti gyermekotthont és az iskolát, hazaköltözött és inasnak állt.

Később is közösségi ember volt, a NÜB-ben (Nácizmus Üldözötteinek Bizottsága) is tisztséget vállalt, a Teleki téri ortodox közösség tagja, szerepel a Teleki téri mesék című filmben is.

Reisler Ferenc az ezüst Somria-jelvényel

Úgy hívták, az volt a beceneve, hogy Csicsó [a Joint munkatársa]. És megagította anyukámat, hogy eresszen el. Nem volt szó Hasomér hacairról. Eresszen el engemet meg a húgomat is egy ilyen zsidó intézetbe, mert éhesek, éheznek a gyerekek. Máskülönben ez nem volt igaz nálunk, mert én voltam az, aki beszereztem mindent, amiből megéltünk. Én voltam az. Én mondtam, hogy „Nem megyek el, mert nem hagylak itt magadra”, „Nem hagylak itt a mamát meg téged magadra, nem megyek el!” És az ágy oldaldeszkájával anyuka úgy elvert, életben nem felejttem el. Akkor vert el egyszer. A lényeg az, hogy ► Békéscsabán bevittek minket a Haán utca 13-ba. Autóval, Studebakerrel vittek le minket, ez amerikai, a Jointnak [volt]. A gyerekkori szerelmem is jött velem, az Éliás Zsuzsi, és őt hazahozták a szülei pár nap után. Az ő apukája is taxisofőr volt, csak őt nem vitték el.

A Haán utcából szétoztottak minket. A húgom az Alsó Körös sorra került, én maradtam ott a Haán utcában. Húgom akkor második elemista volt, '37-ben született akkor '46-ban második elemista volt, a húgom járt Békéscsabán iskolába, nem zsidó iskolába, hanem akkor úgy hívták, hogy Népiskola. Én is be voltam íratva, de nem jártam. Mivel cigarettáztam, Júdának hívták az intézet vezetőjét és Mötuka volt a helyettese, aki a Teleki tér 4-ben lakott mielőtt oda lekerült, ő nekem adott

napi tíz cigarettára pénzt, és én töltött cigarettát vettem. Volt az Andrássy úton (akkor még nem volt megváltoztatva a neve) egy deportált zsidó textilkereskedésének az üres háza, az volt a kórház. Rendszeres orvosi vizsgálat alatt álltunk, és énrólam az orvos rendszeresen megállapította, hogy rühes vagyok. Nem voltam rühes. Azt mondja, itt a keze között ilyen piros pattanások, akkor ez volt a vizsgálat, nyújtsd ki a kezed, kinyújts, rühes. És mentünk a Blattbergbe. Blattbergnek hívták azt a → deportálásból haza nem tért embert, akinek a házában volt a kórház. Ott egy apáca néni volt, a Mária néni, az volt az egészségügyis, aki gondozott minket. Mind a három intézetet. Mert a Felső Körös soron voltak a picik, Alsó Körös soron voltak a húgomék, meg az Ország-gyerek, meg Vitray, meg ezek. És mi nagyok, mi a Haán utcában voltunk. Reggel elmentem, de nem iskolába, hanem ott volt az Andrássy úton az izé. Egy dal is volt erről a Blattbergről, erről a kórházzról, → ivrit dal csak magyarul: *Hasa fáj, nyaka fáj / Menjen a Blattbergba / Ott van a lódoctor / Aki meggyógyítja / Hojhoj, hoja* Nem ismeri ezt a dalt? Ez egy ivrit dalnak a magyar változtatása volt. Mert rajtam kívül voltak ott okosabb gyerekek is, és aranyéletünk volt. Csodálatosan szép életünk volt.

Hogy zajlott a békéscsabai életük?

Azt a szót, hogy sutafia nem hallotta? Az volt a ruharaktár. Ez valami héberből eredt. Egy Vera nevezetű, hát voltam 12 éves, nekem nagyon tetsző, nagyon tetsző hölgy volt a sutafiás. Oda való békéscsabai, valahogy bújkáltak, nem vitték el őket. Nem messze lakott a mihától, [...] az volt az intézet. Nem messze, 3-4 percre lakott. És ragyogó Joint ruháink voltak, vadonatúj ruháink voltak. Nőttünk, kicserélték a ruhát, minden. Mindig tiszta ruhánk volt, amerikai hadseregnek az ágyneműiben aludtunk, emeletes ágyak voltak. Volt fürdőszobánk. Én életemben akkor fürödtem először fürdőszobába, mert ahol mi laktunk, mi szegények voltunk, nekünk nem volt fürdőszobánk. Lavoár! Megtanultuk fiúk a lányoknak a jelzését, hogy nyissák ki a fürdőszoba ajtaját [...] és akkor mindig belestünk. Anyám hasába nem volt olyan dolgunk, mint ami ott volt. Meg pláne utána még Lillafüreden is. Szóval nagyon jó dolgunk volt.

Hát ugye mit csináljanak a zsidók: disznót vágtunk, tehenet vágtunk. Én egy olyan erős gyerek voltam, hogy a disznót is én fogadtam le. Az udvar közepén volt a pöcegödör, a derítő. Angol vécé volt, de nem volt csatornázva, hanem ebbe a derítőbe folyt bele. És ott a tehenet, azt úgy fogtam le [...], hogy alá állított, megtanított a hentes, hogy hogy köll csinálni, alá állított, és így a jobb szarvát így le kellett húzni, bal szarvát így megtámasztani és akkor ő a bárdjával fejbe verte. S akkor nekem le kellett fektetni, nem voltak olyan nagy tehenek, olyan üsző tehenek voltak. És ott az udvaron a hentes elintézte.

Nem tudom hogyan, nem tudom honnét, nem emlékszem, hogy honnét, egy olyan kiskutyát kaptam ajándékba, aminek még a szeme nem volt nyitva. Héber nevet adtam neki. Ne kérdezze, hogy mit jelent a szó, mert már nem tudom: Azar. Ez volt a neve. Egy héten hét éjszaka tizennégyszer oldalba pisilt, velem aludt az ágyba. És amikor Békéscsabáról engem elvittek Lillafüredre, a hentes elvitte tőlem az Azart, a kutyát. Amikor mentem le a hűgoméért, hogy hazajöjjünk Pestre, a Tárogató útra, mert a Tárogató úton is minhán voltunk, én onnét maradtam ki, és mentem el inasnak. Onnét az Abonyiba jártunk iskolába, a hűgomék nem tudom hova jártak. Elmentem a henteshez a kutyát megnézni: drótkötélen volt kikötve, nagy volt már. Mondja nekem a gyerekkori nevemen, „Dunci, ne menj a kutyához, mert harap!”. Mondom Azar, Azar, sírt a kutya és nyalta a képemet. Sírt, könnyezett, és úgy nyalta a képemet.

Arany dolgunk volt, vittek minket lovaskocsival Szanazúgba, ez ahol a Körösök összefolytak. Erről egy olyan emlékem van, hogy én mindig megráztam a szederfát az úton, és akkor a gyerekek közé hullott a szeder. Volt fehér eper, fehér szeder, volt lila szeder, fekete szeder. Hullott. Hűgom is megfogta az ágat, elkezdte rázni, csak elfelejtette elengedni, s a lovaskocsi kiment alóla, és üvöltött „Dunci segíts”. Leugrottam a kocsirol, segítettem, levettem őt a fáról. Arany életünk volt.

Nagyon érdekes dolog, csak az egyik néninek a nevére emlékszem, Gál néninek hívták, de erre is úgy emlékszem, hogy a fia nekem beosztottam volt, amikor én ott szolgáltam. Ott volt nálam beosztott. A Gál néni, hát abba a fotelba nem tudtak leülni, olyan popsijuk volt. Ragyogóan főztek. Nem volt kóser kaja: nem az ízre gondolom a kósert, hanem a vallásra gondolom. Mellettünk voltak két-három házal arrébb a → Bné Akiba, a nagyon vallásosak. → Pajeszosak, izé göndör pajeszuk volt. Ezek akkor pártok voltak Izraelben. Akkor még nem volt Izrael, akkor még Palesztina volt. Palesztinában ezek ilyen pártok voltak a Hasomér hacair, az volt a legbaloldalibb, amiből a kommunisták lettek. '49-ben még a cionisták Budapesten kék-fehér zászlóval, dávid-csillaggal vonultak fel május elsején. Nem csak a somérok, hanem a cionisták. '49. május 1-jén. [...]

Nagyon jól éltünk. Volt a Hershey csokoládé, ez az amerikai katonáknak volt, volt az alacsony izé, meg a dupla Hershey, meg maga nem emlékezhet az 505-ös cukorkára, karikák voltak és hosszú rúdba voltak, papírcsomag... Lehetett Magyarországon kapni ezt az 505-öst, ugyanolyan cukorkát kaptunk mi az intézetben, szintén amerikai katonai volt. Nem éhezünk, sokat voltunk együtt, minden este énekeltünk. Minden este úgy aludtunk el, hogy összefogtuk a kezünket és énekeltük: „*Jom avar, zifeon / nér haj min ha-har / jom avar, lajla tov*” [Elmúlt a nap, jó éjszakát] Ezt énekeltük. Nézze meg, sírok... Szóval nagyon szép volt.

Tanultunk ivritül, minden nap volt → ivrit óra, a Júda volt, aki perfekt volt ivritből. Nem tudom, hogy az → sliáh volt, vagy echte magyar volt, szóval nem tudom, de ő perfekt volt ivritből. Tanult, tanított minket. Iskolaidő után, de hát én nem jártam iskolába. Én ilyen iskola mellé jártam. És aztán rájöttek. Úgyhogy... de nem is erőltették, azért küldtek át ► Lillafüredre. Lillafüreden nem volt iskola mellé járás, mert magántanulók voltunk és a Rabbiképzőben különböztetiztünk. [...] Mert én polgári iskolába jártam és polgáriból gimnáziumba. Én első polgáriba a Németh utcai polgáriba jártam, és ezzel különböztetiztem, és amikor Pestre kerültünk a Tárogató útra, akkor kerültem az Abonyi utcai gimnáziumba és onnét maradtam ki, onnét mentem el inasnak.

És Lillafüred milyen volt? Ott milyen körülmények voltak?

Ma is kívánom magamnak. Ez a volt Park Pensio. Lent voltam én azóta Lillafüreden, és nem engedtek be, egy olyan gyönyörű szálló van a helyén, a Park Pensióból. Mondtam, hogy én itt voltam árvaházi gyerek. Előttünk volt két teniszpálya. A teniszpályára – ahogy nekünk tanították a palesztinai történelmet, hogy úgy telepítették a szőlőket, hogy a hegyoldalba kosárban hordták fel a termőföldet – mi is oda kosárban hordtuk meg edényekben hordtuk a termőföldet a teniszpályára. És egy Cvi, ez az ivrit neve volt neki, egy Cvi nevű kis alacsony gyerek, ő volt a főkertész, és kertészkedtünk. Parcellákat csináltunk, és kertészkedtünk. Saláta, uborka, ez-az amaz. Előttünk folyt a Szinva patak, tele pisztráanggal. Ma ki van száradva, kis erecske folyik a Szinva patak helyén.

Ja, és óóó, akkor ezüst → Somria-jelvénnnyel lettem kitűntetve. De nem egyedül, hanem most halt meg a Breyer Sanyi, aki mérnök alezredes volt, ő is itthon maradt. [...] Ő még Békéscsabán volt a villanyszerelő, neki fönn egy padláson volt a műhelye, ő egy ilyen nagy technikus volt. [...] Felsőtárkányban volt a Somria. Ez olyan, mint a Macabbi játékok. Somria volt, ahol a Magyarországról lévő összes → somér ott gyülekeztek. Sátorban laktunk és a lányok egy ilyen buzogánygyakorlatot mutattak be. Hogy miért kaptam az ezüst Somria-jelvényt? Ezzel a Breyer Sanyival együtt csináltuk meg. Akkor még nem voltak ilyen ceruzaelemek, hanem Petrics márkájú rúdelemmel, az volt a buzogányban benn, azt így fémmel le, és az elemlámpának az izzójával. Azzal a tábortűznél ilyen buzogánygyakorlatot mutattak be. Húgom is benne volt. Most eszembe jutott, hogy mit énekeltünk:

„Jemmen drúz, jemmen drúz / jemmen kadima drúz / Jemmen drúz... / Kotel maaravi, maaravi, / Jemmen drúz, jemmen drúz / jemmen kadima drúz...”

Nem tudom, hogy ez hogy jött, ezt énekeltük, és erre táncoltak a lányok, de a sötétben tábortűznél ezt a buzogánygyakorlatot.

Aztán voltak sítúránk Lillafüreden. Kordbársony sínadrágunk volt, énnekem eltört a síléc. Eltört a síléc, aztán otthagytak egyedül, bandukoltam vissza, megfagyott rajtam a kordbársony nadrág, nem elszakadt, eltört. Eltört, keménnyé fagyott.

Volt bobszánkónk, de nem ilyen, mint amivel versenyeznek, hanem ilyen két részből álló, és elvontunk az újhutai síugrósáncon, én ültem előre kormányozni, [...] én ültem elől a kormánynál és az újhutai síugrósánról, négyen ültünk egy meg állt hátul, és képzelje, [...] eltört a szánkó darabokra. Szóval ilyen élményeink voltak.

Pisztrángokat fogtunk a Szinvából és elmentünk kirándulni. Ezt még nem meséltem el. Szeleta-barlangról hallott? Ezt mi fedeztük föl, a Szeleta-barlangot. Volt egy Berger Lívia nevű... velem, nem, egy kicsit korosabb, egy évvel, fél évvel korosabb. Apukája szintén taxisofőr volt. [...] Elmentünk kirándulni arra a Szeleta-barlang felé, és a Lívia megcsúszott, és egy 20 méter magas sziklafalról, aminek az alján lenn, ahogy Hámornál kanyarodott el az út Lillafüred irányába, volt egy régi Nagy-Magyarország képe, trianoni Nagy-Magyarország képe, „Nem, Nem, Soha!” felirattal. És volt akkor, nem ÁFÉSZ [vidéki bolt, az üzemeltető szövetkezet nevéből], hanem Hangyaszövetkezet, ott a sarkon a Hámori bejárónál [...] ott volt ez a „Nem, Nem, Soha!” szikla, és a Lívia lezuhant, én meg mentem utána, mert nagyon tetszett a kislány [...], ő volt az egyik zsánerem, és én estem utána, de meg tudtam így kapaszkodni, és összekötötték a nadrágszíjakat, s visszahúztak. Pont ez a Tuszkai László meg a Redenstein Vili, mind a ketten az Alsőerdősor utcában laktak. És leszaladtunk, szaladtunk, amennyire tudtunk, ott a sziklákön lementünk, és mondom a Redenstein Vilinek „Szaladj be a Hangyába”, volt előtte egy ilyen nyomós kút, hogy „hozzál poharat, hogy a Lívia tudjon inni”, mert vizet, vizet, vizet, nagyon rosszul volt. A medencecsontja átszúrta a méhét. [...] Jött mentő érte, bevitte Miskolcra, a Toronyai úton volt a kórház, ahova bevitte. És a LÁEV-vel, ez a Lillafüredi Állami Erdei Kisvasút, minden délbe vittem be a kórházba ebédet a Líviának, meg ennivalót. Nagyon bőven volt nálunk. Szemünk-szánk kidülledhetett az evéstől, nem az éhségtől. Jól tápláltak voltunk. Líviával találkoztam odakint [Izraelben]. [...]

Na, hát ennyi volt nekem. Lillafüreden arany élet, onnan feljöttünk Pestre...

Említette, hogy arany ájinos volt. Ez mit jelentett?

Arany ájinos voltam. Ezzel szemben a gimnáziumba nem kaptam jelest ivritből. Ha két arany ájinos találkozott egymással, ez a soméroknaál volt, akkor csak ivritül beszélhettek, akkor nem volt szabad magyarul beszélni, akkor ivritül kellett beszélni.

Egy Mose nevű vezető minősített minket, aki ott lent a vezető volt, hogy ki hogyan beszél. Hány éve tanultam? '46-'47-ben ... azt mondja, még mindig: *Ani, ata, hu, anahnu, atem, hem / ani, at, hi, anahnu, aten, hen*. Ez [személyes névmások] hímnemben, nőnemben. *Zmán avár, zmán átíd, zmán heá [hove]*. Jelen idő, jövő idő, múlt idő. Ezek még mindig mennek nekem.

Most, hogy volt ott a Bálint-házba a találkozó és odajött hozzám egy hölgy és megkérdezte, hogy mondd emlékszel-e erre a dalra, hogy Cena, cena, cena... Mondom igen, és végigénekeltem, egy se tudta. Egy se tudta. Ez a nő énekelt velem.

„Cena, cena, cena, cena / Cena ha-banot urena / hajalim ba-mosava / cena, cena ha-banot urena / hajalim ba-mosava / Al na, al na, al na titjerena / miben hajil, is caba.”²
[...]

Tárogató úton milyen volt lakni?

► Tárogató úton nem volt valami emlékezetes. Semmi. Reggel ébresztő, reggeli, mentünk iskolába, én az Abonyiba jártam. Arra nem emlékszem, most ezt komolyan mondom, arra nem emlékszem, hogy hogy keltünk át a Dunán. Tudniillik, arra emlékszem, hogy a Petőfi térről indult a villamos, ami ment végig a Kossuth Lajos utca, Baross tér, akkor már le volt döntve a Baross szobor. Thököly út, és akkor mindig kisiklott ott a villamos [...] a Cházár András utca, azt mondja, ott mindig lelassított a villamosvezető, mert ott volt egy trafik, és a villamos ott mindig kisiklott, és a trafikot tönkretette. És ott mindig lelassított a vezető, és mi tárogató úti zsidó gyerekek ugráltunk le a villamosról, és ott mentünk be az iskolába. Egyedül nekem volt szabad dohányozni, nem a végén, be kellett mennem a tanáriba. [...]

Tárogató úton járt szakkörökre vagy más kiegészítő foglalkozásokra?

Ivritre, semmi más. Ez a Tárogató út 2, a SZOT [Szakszervezetek Országos Tanácsa] iskola lett belőle. Volt lenn a pincébe egy telefoncsatlakozási hely, nem emlékszem a fiú nevére, én egy elektromos analfabéta vagyok, volt egy fiú, aki rácsatlakozott a telefonaljzatra, egy talált telefonnal és taxit rendelgettünk. Csibészkedtünk ott is. Átmentünk a pénzügyőr pályára futballozni, az ott a Pasaréti út végiben van, az most is ott van. Ott volt a filmgyárnak a kettes telepe, már mint taxisofőr tudom ezt, nem mint gyerek. A Tárogató útról ezen kívül semmi emlékem nincsen.

2 <https://www.zemereshet.co.il/song.asp?id=704>